

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
BÖLCÉS SZET- ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KAR
TÖRTÉNELEMTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA
MODERNKOR PROGRAM

TÉZISEK

Janzsó Gábor Károly

**Erdélyi László Gyula OSB szakmai életútja
különös tekintettel egyetemi pályájára**

CÍMŰ DOKTORI ÉRTEKEZÉSHEZ

Szeged

2024

Az értekezés témája

Erdélyi László Gyula (1868–1947) a XIX–XX. század – különösen az 1900–1930 közötti időszak – egyik legjelentősebb, elsősorban középkori magyar történelemmel foglalkozó kutatója, egyetemi oktatója volt. 1892-től 1938-ig több intézményben, főiskolán, majd egyetemen töltött be meghatározó pozíciót. Pannonhalmán főiskolai tanár, majd Kolozsváron és Szegeden egyetemi tanár, illetve tanszékvezető, rektor, dékán. Róla még átfogó pályarajz nem jelent meg, ez pedig a hazai tudománytörténethez is fontos hozzájárulás lenne. Ezen inspiráció mellett az is szerepet játszott témaválasztásunkban, hogy Erdélyi László legeredményesebb működési tere az egyetem volt, s ugyanakkor kutatási-oktatási tevékenységének módszeres kifejtése teljes egészében hiányzik a magyar művelődéstörténeti anyagból.

Tevékenységét meghatározó módon befolyásolta a közélet és a politika (különösen a kultúrpolitika) változása csakúgy, mint a főapátok személyiségével (is) összefüggő változó rendi célok. Erdélyi pályája és élete így összefügg Magyarország sorsfordulóival (dualista állam keretei között a századfordulón, az első világháború során, a két világháború között és a II. világháború után).

Munkásságának feldolgozása nemcsak egyháztörténeti, hanem a köztörténet és a társadalomtörténet szempontjából is fontos eredményeket ígér. Erdélyi születésekor még a paraszti réteg sarjának számított, de a századfordulótól értelmiségiként kerül a szemünk elé. Ez maga a társadalmi mobilitás az ún. neobarokk társadalomban. Ezenkívül Erdélyi bencés szerzetes volt. Rendtagként egy közösség része volt, amely szabályozott normáival, céljaival már 1000 éve elfogadott része a magyar közgondolkodásnak (gondoljunk az „ora et labora” jelmondatra). A professzor főapáti engedéllyel a rendi közösségtől távol 1911 és 1938 között nem az apátság épületében/épületeiben élt, hanem azon kívül. Rendi szóhasználatlál élve „kincés” volt, de munkájával, tudományos eredményeivel a rend társadalmi elismertségét emelte.

Erdélyi László kialakított társadalmi kapcsolatai alapján – akár a tudományos élet szereplőit tekintjük (a kor középkorászai, kari kollégái), akár Szeged városának közéleti szereplőit (püspök, polgármester, építész, művészek, katonák) – rendkívüli kép rajzolható a korabeli társadalomról és a benne élő professzorról. Válasz adható arra kérdésre is, hogy lesz egy vidéki nagyvárosból egyetemi város.

Szót kell ejteni továbbá Erdélyi kollégiumigazgatói tevékenységéről, mivel közel egy évtizedet töltött a szegedi Szent Imre Kollégium élén. Szervezte, vezette az intézményt, amely biztos háttérrel nyújtott az egyetemen tanuló hallgatóknak. E közösségnevelő munka mellett elsősorban tanított, könyveket, tanulmányokat írt, az országban egyedülálló művelődéstörténeti tanszéket vezetett közel két évtizeden át.

Válaszolunk arra a kérdésre is, hogy e sok és nagy változást hogyan élte meg egy egyetemi tanár, aki egyben egy olyan szerzetesrendnek tagja, amely ezer esztendővel korábban szintén szereplője és segítője volt egy hasonló nagy átalakulásnak Szent István idejében. Milyen eszmeáramlatok, kihívások érték Erdélyi Lászlót, és hogyan reagált rá?

Fontosnak tartom értekezésemben az életpálya helyszíneinek bemutatását: Pannonhalma, Kolozsvár, Szeged kulturális-gazdasági jelentőségét.

Így, a fentieket figyelembe véve a korokat és kurzusokat (annak néha embert próbáló változásait) megélő professzort mutatom be, mint a kolozsvári/szegedi egyetem tanárát, aki kutatómunkája mellett egy emberöltőn át tanított, nevelt hallgatókat, de mégsem alakult ki körülötte a neveltjeiből álló iskola. Ennek ellenére ő az, aki a Szegedi Tudományegyetemen ma is folyó középkorász képzés „előfutárának” tekinthető.

A témát a nagy terjedelme és a speciális kutatási szempontok miatt szűkítettem, és így munkám során gyorsan tisztázódott, hogy csak az egyetem történettel kapcsolatos témakört dolgozom fel. A középkori társadalomtörténettel, illetve teológiával érintőlegesen, egyes esetekben a bibliográfia elkészítése erejéig foglalkozom.

A témát néhai Koszta László professzor adta, aki középkorászként ismerte Erdélyi László Gyula OSB nevét és munkásságát, és azt a tényt, hogy az egykori kolozsvári és szegedi professzor életpályájának feldolgozása időszerű az egyetem történeti kutatások miatt.

Hipotézisek felállítása

1. A korai pályaválasztás (rendi felvétel) a szakirodalom Esztergomhoz köti/. Már a kutatás korai stádiumában valószínűbbnek tűnt Nagyszombat. Esztergom csak tovább erősítette a pálya/szerzetesi élet és az oktatás iránti elkötelezettséget.
2. Az egyetemi pályázatok. A kolozsvári pályázatról volt tudomás, a többiről nem! Korábbi pályázatai forrásszerűen bizonyíthatók.
3. Az egyetemi oktatói lét („kincés lét”) vállalása a pannonhalmi főiskola („bencés lét”) nyugalmas világa helyett. A kutatás több okot is feltárt. A tudományos „beérkezés” motívuma, mellett a professzori stallum szakmai és művelődéspolitikai hozadéka is orientálta.
4. A kutatás kezdetén, a források egyrésznének ismerete alapján- úgy tűnt/feltételeztük, hogy Erdélyi rektori kinevezése a kolozsvári időszaknak szólt. Annak a több évtizedes kutató/oktató munkának, amelyet az egyetemért végzett. (A kutatás nem igazolta a feltételezésünket, de megtaláltuk rá a választ.)
5. A 1938-ban nyugdíjba vonuló professzor miért nem került vissza a főmonostorba? Pannonhalma vagy Zalaapáti? Nem sikerült megnyugtató választ találni a főapáti döntésre.

Célkitűzés

Kutatásunkban azt a célt tűztük ki, hogy megismerjük és feltárjuk Erdélyi László Gyula életpályáját. Nyomon követve azt, hogy hogyan vált egy bencés szerzetes egyetemi tanárrá a Monarchia utolsó évtizedében. Céljaink között szerepel azoknak a helyszíneknek a

bemutatása is, amelyek Erdélyi személyiségét formálták. Nem feledkezve meg arról sem, hogy a körülötte lévő emberek és jelentősen befolyásolták a sorsának alakulását.

A kutatás középpontjában a egyetemi tanárrá válás folyamata állt, amelyet Erdélyi Kolozsváron kezdett meg és Szegeden fejezett be. Célként fogalmazzuk meg, hogy a lehető legjobban megismerjük, Erdélyi professzor azon tevékenységét, amelyet nyilvános rendkívüli, majd rendes tanárként, illetve az egyetemi tisztségeket (kolozsvári és szegedi dékánásokok illetve a szegedi rektori év) betöltve végzett.

A kutatás további célja, hogy adatokat gyűjtsön a "kincés" (azokra a bencésekre, akik nem a rendházban élnek) létről is. Adalékokat adva ahhoz a kérdéskörhöz, hogy a tudomány és a vallás egy ember életpályáján, hogy jelenik meg. Továbbá kutatásunkkal adatokat szolgáltatunk a bencés rend társadalmi (oktatás és ifjúság nevelés) XX. század eleji szerepvállalásának árnyaltabb megismeréséhez.

Célként jelöltük meg egy Erdélyi bibliográfia összeállítását is, amellyel jól reprezentálja a professzor történettudományban eltöltött több mint 4 évtizedes kutatómunkáját.

A cél eléréshez vezető eszközök, módszerek

A kutatásban kitűzött céljaink eléréséhez mindenképpen vizsgálnunk kellett Erdélyi Lászlónak a pannonhalmi fő könyvtárban őrzött hagyatékát.

Ez a hagyaték rendkívül gazdag és sokrétű. Erdélyi személyes iratain túl, az egész életpályát átívelő nagy mennyiségű levelezést, egyetemi jegyzőkönyv - másolatokat, feljegyzéseit a pannonhalmi rendi történettel kapcsolatosan, továbbá több témában kéziratokat tartalmaz.

A hagyaték számai elsőként az apátságban őrzött levéltári iratanyagokhoz vezettek, amelyek egyrészt a rend történetéről, másrészt az egyetemi katedrara való jelentkezésről adtak hírt.

A pannonhalmi hagyatékban talált iratanyag szükségessé tette további levéltári dokumentumok áttekintését is. Így került sor a Budapesti Egyetem Hittudományi Kar levéltárának és a Bölcsészettudományi Kar iratanyagának megismerésére.

Erdélyi egyetemi pályafutásának föltárásához a Szegedi Tudományegyetem Levéltára nyújtott segítséget, ahol megtalálhatóak a Ferenc József Tudományegyetem kolozsvári időszakának jegyzőkönyvei (Bölcsészettudományi Kar illetve a Rektori Hivatal iratanyaga)

Erdélyi tevékenységének megértéséhez az MTA kéziratárban és az MNL - OL-ben őrzött levelezés és Márki Sándornak, a részben kiadott részben Gyulán őrzött naplói nyújtottak alapvető támpontot.

A levéltári forrásokon túl a disszertáció országos és helyi napilapok tudósításaira támaszkodott.

Várható tudományos eredmények

- A kolozsvári egyetem elhelyezése a magyarországi felsőoktatási szervezetben. Erdélyi 1911-től tagja az egyetemi tanári karnak, amikor már minden

„kiépült”. Egy teljesebb kép professzor Kolozsvári életéről. Sorsa az első világháború alatt és után.

- Erdélyi szegedi működéséről új források alapján összetettebb, árnyaltabb képet tudunk megrajzolni. A két világháború közötti szegedi egyetem életéről új ismeretek állnak elő Erdélyi tanári tevékenységén és társadalmi kapcsolatain keresztül. (Ez az egyetem 1921 -es idő költözésesé, az 50. évforduló megünneplése, neves diákok az 1920-as, 1930-as években József Attila)
- Egyetemi archontológia pontos felrajzolása újszerű kísérlet.

A témában eddig megjelent publikációi

2022 From the University pulpit of Cluj to the opening ceremony of the academic year in Szeged The journey and life of two professors in the light of newspapers and memoirs. The Legacy of László Gyula Erdélyi and Sándor Márki

A Magyar Irodalmi Tanszéknek van egy évkönyve, az Acta Historiae Litterarum Hungaricarum 37-38 új évfolyam 6-7 223-237p [„A” kategóriás]

2022. - The Commemorative Year of Saint Emeric. The View from a Benedictine Professor Veritatis Imago 2022, évfolyam, 3-4 szám.

Veritatis Imago http://veritatisimago.hu/VeritatisImago_2022_3-4.pdf

2021. - Adalékok az 1921-ben egyetemi várossá váló Szeged történetéhez a napilapok és a visszaemlékezések tükrében – Erdélyi László Gyula és Márki Sándor hagyatéka alapján In Veritatis Imago.2021. évfolyam 2.szám 18-30.

Veritatis Imago http://veritatisimago.hu/Vi_XI_JanzsoK.pdf

2020. - A szegedi egyetem és a Csanádi püspökség együttműködése 1920 és 1930 között. In: Veritatis Imago, 2019/2-2020/1. évfolyam 1. szám, 27-39.

Veritatis Imago http://veritatisimago.hu/Vi_VII_JanzsoK.pdf

2019.- Adalékok a Szent Imre emlékévé szegedi eseményeihez In: Laborator assiduus. A 70 éves Zombori István köszöntése BMTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet - Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár, Budapest, 2019. 27-41.

2016.- Episcopus, Archiabbaas Benedictinus, Historicus Ecclesiae Tanulmányok Várszegi Asztrik 70. születésnapjára Vigília 81. évfolyam (2016) 6. szám, 475-476. (recenzió)

2015.- Egy bencés egyetemi tanár a pannonhalmi rendházon kívül. A bencés hétköznapi lét Pannonhalmától Zalaapátiig. Erdélyi László Gyula emlékére. In: Episcopus, Archiabbaas Benedictinus, Historicus Ecclesiae Tanulmányok Várszegi Asztrik 70. születésnapjára szerk.: Somorjai Ádám OSB, Zombori István METEM, Budapest 2016.) 125-140.

2014.- Egy életpálya képekben (A történész professzor emlékezete) Szeged.26 (2014) 10. szám 26-29.

